

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ МІЖ РІЗНИМИ ЦИКЛАМИ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ ЦІННІСНОГО ВИХОВАННЯ У 2025–2026 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У складних умовах сьогодення, коли Україна продовжує протистояти повномасштабній війні, особливої ваги набуває виховання молодого покоління на засадах патріотизму, громадянської відповідальності, поваги до національної культури, мови, символів. Водночас у 2025–2026 навчальному році педагогічні колективи закладів освіти Миколаївської області працюватимуть в умовах поступового повернення до стабільного очного освітнього процесу. Цей період, як для педагогів, так і для здобувачів освіти, позначений новими викликами: адаптація дітей до колективної взаємодії після тривалого дистанційного чи змішаного навчання; потреба забезпечити психологічну безпеку, активну соціалізацію та ціннісну згуртованість учнівської молоді, особливо з огляду на присутність у школах дітей із числа внутрішньо переміщених осіб.

Одним із ключових орієнтирів цього навчального року є цілісне забезпечення наступності між циклами базової середньої освіти – передусім між адаптаційним циклом (5–6 класи) та базовим предметним навчанням (7–9 класи). Така наступність має реалізовуватися не лише у змісті навчання, а й у виховній системі, що охоплює особистісно-ціннісний, громадянсько-патріотичний, емоційно-комунікативний компоненти розвитку особистості.

Наступність – ключова умова сталого освітньо-виховного процесу. У межах НУШ вона має враховувати:

- вікову психологію учнів 5–6, 7–9 класів (переорієнтація з емоційного пізнання на когнітивно-ціннісне);
- узгодженість виховної мети, форм, методів, акцентів у різних циклах;
- перехід від адаптаційного виховання до самореалізаційного, з акцентом на соціальну активність.

Педагогам важливо не тільки передавати знання і забезпечувати виконання освітніх програм, а й формувати в учнів життєві орієнтири. Необхідно розвивати у здобувачів освіти здатність до самостійного навчання, уміння долати невизначеність і складні обставини, дбати про власний фізичний та емоційний добробут, підтримувати рідних. Не менш значущими є вміння співпереживати, конструктивно розв'язувати конфлікти, формувати активну громадянську позицію.

Згідно з висновками науково-практичної конференції, проведеної Інститутом проблем виховання НАПН України у 2024 році, основним викликом для сучасної школи стає формування стійкої української національної та громадянської ідентичності в учнівської і студентської молоді. Йдеться не лише про патріотизм як гасло, а про комплексне усвідомлення себе як громадянина держави, яка бореться за свободу, справедливість, людську гідність і майбутнє.

Патріотичне виховання учнівської молоді в сучасних умовах потребує комплексного підходу, що передбачає особистісний розвиток дитини, формування її моральних цінностей та здатності до самостійного прийняття рішень. Важливо застосовувати гуманістичні й демократичні методи взаємодії з учнями з урахуванням специфіки закладу освіти та його традиції. Надмірний пафос, фальшивість чи одноманітність можуть знизити їхній вплив, адже діти чутливо реагують на нещирість. Натомість ефективним буде популяризація сучасної української культури, досягнень науки, відновлення історичної пам'яті через просвітницьку діяльність. Потрібно розмовляти з дітьми щиро, використовуючи особистий досвід і реальні історії боротьби народу за незалежність і територіальну

цілісність України. Це сприятиме створенню ефективного освітнього середовища, що підтримуватиме патріотичні цінності та забезпечуватиме всебічний розвиток учнів.

У системі виховної роботи шкіл Миколаївщини, яка має глибоке коріння у волонтерських, краєзнавчих, громадських ініціативах, важливо продовжити інтегрування стратегічних напрямів патріотичного та ціннісного виховання в освітній процес.

У 2025–2026 навчальному році перед педагогами стоять такі першочергові завдання:

1. Утверджувати українську національну ідентичність та патріотичну спрямованість. На виконання Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» схвалена Концепція Державної цільової соціальної програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року (Концепція). Програма враховує напрями, цілі, основні завдання, а також очікувані результати, визначені Стратегією утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року. У закладах освіти це має реалізовуватися через щоденну педагогічну практику: у мові спілкування, шкільних символах, оформленні кабінетів, розповідях про героїв сьогодення. Актуальними залишаються зустрічі з військовослужбовцями, волонтерами, родинами загиблих, організація шкільних меморіальних куточків, заходів «Живої історії», проєктів «Портрет героя мого краю», «Нескорена Миколаївщина». Для роботи пропонуємо використовувати матеріали Українського інституту національної пам'яті, Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді.

Формуванню активної громадянської позиції сприяє залучення до волонтерської діяльності. Доцільним буде проведення Всеукраїнського уроку волонтерства. Детальніше – за покликанням: <https://volunteer.country/projects/school-lesson> Це сприятиме створенню ефективного освітнього середовища, що підтримуватиме патріотичні цінності та забезпечуватиме всебічний розвиток учнів.

Корисні ресурси:

- Організаційно-педагогічні умови та технології забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник, 2025;
- розробки громадської організації «Простір толерантності»;
- Як працювати з радянським минулим на уроках історії: посібник, створений за результатами учнівського конкурсу «Радянське минуле: (пере)осмислення історії»;
- Назустріч пам'яті: навчально-методичний посібник (до фільму про Голокост в Україні «Назви своє ім'я»);
- Історія одного міста: як викладати окремі питання щодо збройної агресії РФ на Сході України: посібник;
- інформаційно-методичні матеріали до Дня Героїв Небесної Сотні;
- Розвиваємо громадянську компетентність школярів: неординарні ідеї та корисні лайфхаки.

2. Створити безпечний освітній простір на виконання заходів, передбачених Концепцією безпеки закладів освіти, адже в умовах воєнного стану знання про дії під час повітряних тривог, евакуації та надання першої допомоги стали життєво необхідними. На виконання Указу Президента України від 25.05.2020 № 195/2020 «Про національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі», з метою підвищення стресостійкості та адаптації до офлайн-навчання необхідно забезпечувати психологічну підтримку, особливо дітей внутрішньо переміщених осіб, проводити тренінги з безпеки для педагогів та учнів, класні години щодо збереження власної продуктивності, покращення ментального здоров'я, формування життєстійкості,

цивільного захисту, безпеки життєдіяльності та формування здорового способу життя. Рекомендуємо запроваджувати програми, курси за вибором чи факультативи, що містять уроки з безпеки, домедичної допомоги, профілактики шкідливих звичок тощо. Важливу роль відіграє також формування навичок інформаційної безпеки. Розвиток критичного мислення завдяки формуванню медіаграмотності допомагає учням аналізувати інформацію, розпізнавати фейки, оцінювати вірогідність джерел, уникати маніпуляцій. Для цього доречно використовувати сучасні освітні ресурси та проводити інтерактивні заняття з медіаграмотності, що сприятимуть підвищенню рівня кібербезпеки серед молоді. Доцільно залучати учнів до планування та організації виховних активностей, що підвищить їхню зацікавленість і відповідальність.

Корисні ресурси:

- [Про.Безпеку: безпечна освітня екосистема громади: навчально-методичний посібник](#), що містить інформацію щодо забезпечення таких основних аспектів безпечного освітнього середовища, як фізична, інформаційна та психологічна безпеки;
- Портал превентивної освіти: <http://autta.org.ua/> ;
- [Дії населення в умовах надзвичайних ситуацій воєнного характеру](#): поради від ДСНС.

3. Активізувати комунікативну діяльність учнів після тривалої ізоляції. Після пандемії та воєнного часу багато учнів утратили навички продуктивної комунікації, що впливає на соціальну згуртованість. Тому необхідно застосовувати елементи групової роботи, рольові ігри, творчі майстерні, класні години у форматі «розмовного кола», загальношкільні (внутрішні) та міжшкільні (зовнішні) проекти тощо. Миколаївщина є одним з регіонів, який прийняв тисячі родин з тимчасово окупованих територій. Школа має бути простором безпеки, розуміння та прийняття. Важливо сприяти адаптації та соціалізації дітей з числа внутрішньо переміщених осіб. Рекомендується впроваджувати тренінги на розвиток емпатії, спільні ініціативи для учнів з різним досвідом, групи підтримки, учнівське наставництво, практики спільного проєктування («Міст єдності», «Розкажи про своє село / місто»). Актуальними для організації виховного процесу в закладах освіти є питання, зазначені в Указі Президента України від 12 березня 2021 року № 94/2021 «[Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року](#)». У документі визначено пріоритети в роботі з молоддю, що поширюються на всі вікові категорії, ураховуючи їх особливості, і реалізуються через завдання та заходи. Для системної, дієвої роботи пропонуємо постійно моніторити результативність застосовуваних методик та адаптувати їх до сучасних потреб.

4. Продовжувати впровадження ціннісно орієнтованого виховання. Формування цінностей відіграє важливу роль у розвитку морально-етичної культури суспільства та сприяє побудові гармонійного, демократичного й вільного середовища. Ієрархія цінностей зазнала змін: війна загострила важливість таких складників української ідентичності, як свобода, волелюбність і гідність. Водночас виникла необхідність переосмислення суспільних орієнтирів: толерантності, мирного врегулювання конфліктів, ненасильницької взаємодії. Для гармонійного розвитку дитини доречно наголосити на фундаментальних цінностях, що незмінні протягом усього життя. Важливо враховувати особистісні риси (розум, відповідальність, мужність), які дають змогу долати перешкоди. Нині на часі є популяризація ідеї взаємопідтримки, практикування таких чеснот: чесність, хоробрість, гідність, повага до інших людей тощо. Пропонуємо започатковувати шкільні традиції, проводити щорічні дні єдності, доброчинні ярмарки, екологічні чи соціальні ініціативи, що підтримують формування внутрішньої мотивації, солідарності, відповідальності. Варто звертатися до методичних розробок ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», а також ресурсів електронної платформи ВШО для проведення інтерактивних занять із громадянської освіти, історії, літератури з патріотичним компонентом.

Рекомендовані ресурси:

- [Нова українська школа в поступі до цінностей](#): програма виховної роботи на засадах гуманізму, дитиноцентризму, проектування цілісного виховного простору (розроблена НАПН України, Інститутом проблем виховання);
- стаття «[Ціннісне виховання в умовах Нової української школи](#)» (результати участі Миколаївщини у всеукраїнському експерименті).

5. Забезпечити цілісність і наступність виховного процесу між адаптаційним (5–6 класи) циклом і базовим предметним навчанням (7–9 класи). Учні 5–6 класів потребують особливої уваги до адаптації в умовах нової шкільної структури, нових педагогів, зміненого освітнього середовища. Учні 7–9 класів переходять до більш складного рівня пізнання і потребують переорієнтації виховних акцентів: від емоційно-ігрового сприйняття до критичного осмислення суспільних процесів, відповідальності, самоусвідомлення. Наступність між циклами освіти не можлива без узгодженості дій учителів різних предметів і класів, тому важливо формувати середовище довіри та підтримки в педагогічному колективі. Доцільно проводити спільні методичні об'єднання, освітні кластерні команди, які об'єднують педагогів, класних керівників, практичних психологів, соціальних педагогів задля узгодження виховної стратегії. Рекомендована програма виховних годин «[Я. Ми. Країна](#)», спрямована на розвиток громадянської та миротворчої освіти в Україні, формування соціальної компетентності школярів, сприяє реалізації Концепції Державної цільової національно-культурної програми «[Єдність у розмаїтті](#)» (схвалена КМУ від 12 травня 2023 року і впроваджуватиметься до 2034 року).

6. Ураховувати досвід та історичну специфіку регіону. Миколаївщина має потужну традицію спротиву, волонтерства, співпраці громади з освітянами. Слід вивчати та використовувати у вихованні краєзнавчі матеріали, історію рідного міста чи села, регіональні проєкти, присвячені Миколаївщині: героїці краю, видатним особистостям, місцевим пам'яткам. Такий підхід допомагає зробити національну ідентичність не абстрактною, а конкретною й емоційно значущою.

Рекомендовані ресурси:

- робочі зошити з можливістю використання на класних годинах з регіональним контентом для дітей початкової школи та адаптаційного циклу базової школи;
- матеріали для педагогів / батьків із циклу інтегрованого курсу «Культура добросусідства»:
 - частина I «[Я, моя сім'я і мої сусіди](#)» – Миколаївщина;
 - частина II «[Місце, де ми живемо](#)» – Миколаївщина;
 - частина III «[Учимося, відпочиваємо та працюємо разом](#)» – Миколаївщина.

7. Підтримувати євроінтеграційний вимір виховної діяльності. Питання євроінтеграції набуває особливого значення саме у сфері **ціннісного виховання**, адже передбачає формування таких ключових компетентностей: повага до прав людини, критичне мислення, демократія, екологічна свідомість, толерантність, соціальна активність. У контексті наступності між циклами базової середньої освіти та патріотичного виховання **європейський вектор розвитку** не суперечить національній ідентичності, а **розширює горизонт ціннісного вибору**, показує молодому поколінню місце України в демократичній світовій спільноті.

Рекомендовані форми роботи євроінтеграційного змісту

Освітні проєкти з європейською тематикою

Радимо долучитися до обласного проєкту «*Поважаю європейські цінності – будую сучасну Україну*» та започаткувати власні шкільні проєкти: «*Європейські цінності – наш вибір*», «*Україна – частина Європи*», «*Правова культура через призму європейських практик*»; організовувати проведення **Днів Європи** у школах (у травні або вересні), брати участь у вікторинах, флешмобах; створювати постери, тематичні виставки.

Формування компетентностей активного громадянина Європи

Вивчення й обговорення Європейської хартії прав людини, основ правового суспільства, демократії, плюралізму. Участь в ініціативах шкільного самоврядування. Організація інтерактивних заходів: дискусійні клуби, євроінтеграційні квести, дебати у форматі Європарламенту. Проведення уроків доброчесності, участь у програмах «Школа доброчесності», «Громадянська освіта без кордонів». Створення в класах мініклубів активної молоді, що підтримують ініціативи з прав людини, захисту довкілля, боротьби з дискримінацією. Проведення заходів до Дня Конституції, Дня Соборності, Дня Гідності та Свободи.

Регіональний аспект: Миколаївщина – на шляху до Європи

Ознайомлення з реальними євроінтеграційними процесами в Миколаївській області: проекти з енергоефективності, грантові ініціативи у сфері освіти, міжнародне співробітництво. Запрошення до шкіл волонтерів, учасників міжнародних обмінів, експертів із питань європейської інтеграції. Спільні інформаційні кампанії: «Європейська Україна – спільна справа», «Ми в Європі – серцем і справою».

Європейська інтеграція в освітньому вимірі – це **виховна перспектива**, що формує в молоді віру в демократичні цінності, здатність до соціальної відповідальності, критичного мислення, поваги до людини та її гідності. У поєднанні з глибоким патріотизмом, любов'ю до рідного краю та національної культури, ці цінності створюють **міцний каркас національної та громадянської ідентичності**, що відповідає європейському баченню особистості.

Рекомендовані ресурси:

- [Візуалізація країн Європейського Союзу від А до Я](#): посібник, розроблений у межах обласного проєкту «Поважаю європейські цінності – будую сучасну Україну»;
- діяльність мережі ЄС в Україні – [EuroQuiz](#);
- [В Європу з Україною в серці](#): сайт міського проєкту з іграми та вікторинами для різних вікових категорій дітей.

8. Партнерська взаємодія з батьками, громадами, організаціями. Залучення батьків до спільних заходів сприятиме гармонійному розвитку дітей. Крім того, підтримка тісного зв'язку з батьками дозволить створити довірливу атмосферу та допоможе дітям легше адаптуватися до змін. Сприятимуть співпраці такі активності: організація спільних соціальних, екологічних, волонтерських, творчих акцій із батьками, місцевими організаціями, музеями, бібліотеками; проведення спільних екскурсій до військових частин, меморіалів та інших значущих місць. Забезпечення інформаційної підтримки, поширення просвітницьких матеріалів серед батьків. Сприяння волонтерським ініціативам серед молоді разом із громадськими організаціями. Організація спільно з громадами екологічних проєктів. Для зміцнення довіри між школою і громадою пропонуємо використовувати методичні рекомендації та **програму «Батьківські збори по-новому: актуально, інтеактивно, корисно»** (<https://surl.li/tontup>).

Організація виховної діяльності – це насамперед завдання національного, духовного, культурного та ціннісного єднання педагогів, дітей, родин і громади. Педагогічна спільнота Миколаївщини вже довела свою фахову стійкість, людяність та здатність працювати у складних умовах.

Завдання на 2025–2026 навчальний рік: створити освітнє середовище, де забезпечити виконання зазначених вище першочергових завдань, що дає змогу закладу освіти не лише навчати, а й бути опорою для кожної дитини, яку ми виховуємо як громадянина, патріота, особистість із чіткою національною позицією та соціальною відповідальністю.